

DE NABIJHEID BEWAREN: EEN FUNDAMENTELE UITDAGING

Het Koninklijk Verbond van de Vrede- en Politierechters heeft kennis genomen van de lopende **projecten inzake de rationalisering van gerechtelijke gebouwen**, ontwikkeld door de werkgroep “Let’s Build” omwille van budgettaire besparingen. De eerste conclusies van deze werkgroep werden recent voorgesteld aan de korpschefs en de hoofdgriffiers.

Op basis van de beschikbare informatie stelt het KVVP vast dat de voorgestelde centralisatie een direct impact zou hebben op de vredegerechten en politierechtbanken. De plannen voorzien in de afschaffing van bestaande gebouwen en de overheveling van zittingen en diensten naar gecentraliseerde locaties.

Het KVVP benadrukt dat nabijheid een essentieel onderdeel vormt voor een toegankelijke en laagdrempelige justitie, en dit ook op geografisch vlak. De voorgestelde hervorming dreigt deze nabijheid fundamenteel te ondermijnen.

Het Verbond wijst op de aanzienlijk **negatieve gevolgen** die een dergelijk project zou hebben **voor de rechtzoekenden**, voor de dagelijkse werking van de nabijheidsrechtbanken en, ruimer, voor het bredere vertrouwen in Justitie zelf.

Het Verbond acht het onverantwoord om t een hervorming van deze omvang op te starten **zonder een objectieve, transparante en kwantitatieve analyse van de te verwachten kosten en baten**.

Het KVVP betreurt dat een goed functionerende nabijheidsjustitie – die, ondanks structurele onderfinanciering en personeelstekorten, efficiënt werkt snel beslist en **minimale achterstand** kent – dreigt te worden **opgeofferd** aan een rationaliseringslogica die ten koste van alles wordt uitgevoerd.

Het Verbond uit ernstige **twijfels** over de **praktische haalbaarheid en de financiering van de voorgestelde** compenserende maatregelen voor het wegvallen van geografische nabijheid. Deze pistes blijven op dit moment hypothetisch, vereisen aanzienlijke investeringen waarvan de uitvoering geruime tijd zal vergen, en lijken moeilijk te rijmen met de huidige budgettaire context.

Het verderzetten van de projecten in hun huidige vorm zou impliceren dat niet langer wordt gestreefd naar duidelijke financiële doelstellingen maar, maar dat wetgever de nabijheid van de rechtsbedeling niet langer als een essentieel onderdeel van een toegankelijke justitie beschouwt...

A. Het rationaliseringsproject van de gerechtelijke locaties

1. Afschaffing van gerechtelijke gebouwen

Het vooropgestelde doel is duidelijk: het aantal gerechtelijke gebouwen verminderen.

Een dergelijke koers leidt onvermijdelijk tot het verdwijnen van zittingsplaatsen en zetels van nabijheidsrechtbanken, ten voordele van gecentraliseerde locaties.

Het project werkt grote bezorgdheid. De geografische nabijheid, een van de fundamenten en een sterke punten van de vredegerichten, dreigt ernstig te worden aangetast. Zo wordt onder meer overwogen een maximale reistijd van 60 minuten met het openbaar vervoer vast te leggen om een zittingsplaats te bereiken.¹

Volgens de beschikbare informatie zou het wegvallen van de huidige locaties worden gecompenseerd door twee mechanismen:

- enerzijds de oprichting van “justitiepunten”, ondergebracht in lokalen die g door de gemeenten kosteloos en op vrijwillige basis ter beschikking worden gesteld, waar rechtzoekenden op nog te bepalen tijdstippen en met een nog te bepalen frequentie terecht kunnen en waar griffiepersoneel permanentie houdt;
- anderzijds de mogelijkheid om zittingen op externe locaties - “sous l’arbre” - te organiseren, eveneens in lokalen door de gemeenten kosteloos en op vrijwillige basis ter beschikking worden gesteld.

Er werd reeds een concreet voorstel geformuleerd: de mogelijke verplaatsing van de zetel van het vredegerecht van Zoutleeuw naar het kanton Tienen, in het kader van een rationalisering van het gebouwenbestand.

Voor de politierechtbanken voorziet het wetsontwerp “heefbomplan I” in de opheffing van het verbod om zittingsplaatsen te sluiten, wat eveneens wijst op de intentie om gerechtelijke locaties af te bouwen.

2. Een directe impact op de nabijheid

Het afschaffen van gebouwen waarin vredegerichten en Politierechtbanken zijn ondergebracht, zal een onmiddellijk effect hebben op de geografische nabijheid en dus op de daadwerkelijke toegankelijkheid van justitie voor de burgers.

Nabijheid beperkt zich niet tot afstand. Zij omvat ook:

---

¹ Dit zou theoretisch mogelijk maken om alle vredegerichten en politierechtbanken van Waals-Brabant of Vlaams-Brabant te centraliseren in de hoofdstad. In andere arrondissementen is aan deze vereiste tot op heden niet voldaan en zou dit de noodzaak meebrengen om nieuwe zetels te creëren...

- **menselijke toegankelijkheid:** een persoonlijk onthaal en ruimte voor luisteren en toelichting, zowel tijdens de zittingen als aan het griffieloket, essentieel voor rechtzoekenden die vaak niet door een advocaat worden bijgestaan
- **taalkundige toegankelijkheid:** heldere communicatie, afgestemd op het begripsniveau van de rechtzoekenden, zodat zij de draagwijdte van de zaak effectief kunnen begrijpen
- **tijdelijke toegankelijkheid:** bijzonder korte behandelingstermijnen, die bijdragen tot een snelle beslechting van conflicten en het herstel van sociale verhoudingen
- **praktische toegankelijkheid:** concrete en pragmatische begeleiding, begrijpelijke en vereenvoudigde procedures, formulieren die vaak nog ter plaatse aan het loket worden ingevuld, en een onthaal dat de rechtzoekende een vlot verloop door de procedure waarborgt.

Deze verschillende facetten vormen de kern van de nabijheidsjustitie. Zij maken het mogelijk geschillen zo dicht mogelijk bij het dagelijks leven van de burgers te behandelen, dragen bij aan de sociale vrede en versterken het **vertrouwen** in de rechterlijke macht.

3. Diepe bezorgdheid over het behoud van deze essentiële opdracht

Het hervormingsproject, zoals het wordt voorgesteld, roept ernstige twijfels op over het vermogen van de vrederegerechten om hun nabijheidsopdracht in al haar aspecten te blijven vervullen. Door de geografische toegankelijkheid te verminderen en bestaande, goed functionerende locaties te vervangen door onzekere oplossingen, brengt het een van de meest efficiënte en gewaardeerde pijlers van ons gerechtelijk systeem in het gedrang.

B. Het risico op het verdwijnen van de nabijheid voor rechtzoekenden

1. Hervormen zonder zicht op de budgettaire impact

Het KVVP heeft vernomen dat een inventaris van de gerechtelijke gebouwen werd opgesteld, maar deze is nog niet bekendgemaakt.

Daaruit zou blijken dat de 162 vrederegerechten momenteel gebruikmaken van 122 gebouwen. Tot deze gebouwen behoren enerzijds gedeelde en gecentraliseerde locaties voor stedelijke kantons, in gerechtsgebouwen ondergebracht, en anderzijds lokalen die door sommige gemeenten onder gunstige voorwaarden ter beschikking worden gesteld.

De huidige kostprijs van deze gebouwen is niet bekend.

De toekomstige kostprijs van een gecentraliseerde structuur, met minder maar grotere gebouwen die voldoen aan de minimale vereisten inzake hygiëne en veiligheid, lijkt evenmin te zijn berekend.

De voorgestelde hervorming lijkt dan ook te steunen op één enkele veronderstelling: dat centralisatie noodzakelijkerwijze tot kostenbesparing leidt. Er zijn echter **geen** gegevens, berekeningen of prognoses beschikbaar die dit onderbouwen.

Bij gebrek aan cijfermateriaal is **het argument van financiële rationalisering niet onderbouwd**. Het kan dan ook niet dienen als rechtvaardiging voor een hervorming met zulke ingrijpende gevolgen, zowel voor de rechtzoekenden als voor de dagelijkse werking van de nabijheidsrechtbanken.

2. Hervormen door af te breken wat werkt

Het ontbreken van financiële onderbouwing is des te zorgwekkender omdat het centralisatieproject gericht is op een deel van het gerechtelijk systeem dat als geheel efficiënt functioneert en een essentiële rol vervult in de samenleving.

De cijfers spreken voor zich. De vredegerichten wijzen ongeveer **de helft van alle gerechtelijke beslissingen** (zonder rekening te houden met beschikkingen in bewindvoeringsdossiers, die niet in de verslagen zijn opgenomen). Samen met de politierechtbanken zijn zij goed voor twee derde van de beslissingen die jaarlijks door hoven en rechtbanken worden uitgesproken. Dit betreft een aanzienlijk aantal geschillen, dagelijks worden behandeld door griffieleden en magistraten die zich inzetten voor hun kanton of rechtsgebied.

Ondanks deze werklast wordt de rechtspraak er snel en efficiënt verleend. Uit de analyse van het Rekenhof blijkt dat de **gerechtelijke achterstand** bij de nabijheidsrechtbanken **verwaarloosbaar** is. Ook de werkingsverslagen van het College van Hoven en Rechtbanken tonen een bijzonder laag beroepspercentage. Dit geldt zelfs voor de vredegerichten die het zwaarst onder druk staan, zoals die in Brussel.

Deze snelle behandeling is geen toeval. Zij **vloeit rechtstreeks uit de gedecentraliseerde organisatie** van de nabijheidsrechtbanken, die nauw aansluit bij de leefwereld van de rechtszoekende::

- de *verantwoordelijkheid van kleinschalige teams*, waarin iedereen het directe effect van zijn werk op de werking als geheel kent;
- een *flexibele aanpak bij de behandeling van dossiers*: waar grotere structuren bij moeilijkheden achterstand oplopen, sturen kleine entiteiten hun werking bij aan om te vermijden dat het systeem vastloopt; zij zijn minder gebonden aan formele en informele regels die typisch zijn voor grotere organisaties; bovendien laat het grote aantal zaken waarmee de nabijheidsrechtbanken worden geconfronteerd, het ontstaan van achterstand nauwelijks toe;
- de *grondige kennis van het kanton of het ressort* door de magistraat, die er zeer regelmatig aanwezig is
- een *sterke lokale verankering*, die samenwerking op het terrein bevordert en oplossingen mogelijk maakt die zijn afgestemd op de specifieke realiteit van de rechtzoekenden, die sterk kan verschillen naargelang de geografische, sociaaleconomische en culturele context van het kanton;
- een *zichtbaar en nabij recht*, waarbij de lokale verankering van de magistraat hem ertoe aanzet zich te richten op zijn onmiddellijke omgeving. Daardoor kan hij geschillen beter doorgronden en wordt het verwijt van wereldvreemdheid vermeden.

Deze troeven, die aan de basis liggen van de efficiëntie en legitimiteit van de nabijheidsrechtbanken, **dreigen te worden opgeofferd** aan een absolute rationaliseringsdoelstelling.

Een toegenomen centralisatie zou leiden tot een grotere formalisering van processen en tot een verlies aan flexibiliteit, als gevolg van de omvang van de griffie en de beperkingen van de infrastructuur. Zij dreigt een **directe impact** te hebben **op de doorlooptijden** en op de kwaliteit van de dienstverlening aan de rechtzoekende.

Dit zou een aanzienlijke en diep betreuenswaardige achteruitgang betekenen voor een justitie die vandaag goed functioneert en vertrouwen heeft.

3. Hervormen zonder oog voor de impact op de rechtzoekende

Elke hervorming moet in de eerste plaats rekening houden met de gevolgen voor de rechtzoekende.

De dienstverlening aan de rechtzoekende moet centraal blijven staan in de nabijheidsjustitie en mag niet naar de achtergrond verdwijnen ten gunste van financiële of organisatorische doelstellingen.

Het KVVP maakt zich grote zorgen over de mogelijke gevolgen van een centralisatie voor de rechtzoekende en voor de kwaliteit van de dienstverlening.

Het kan moeilijk worden volgehouden dat een centralisatie van diensten, ver weg van de betrokken gebieden geen ingrijpende impact zou hebben.

a. Een bedreigde geografische toegankelijkheid

Wat de geografische toegankelijkheid betreft, treft de afstand vooral de meest **kwetsbare rechtzoekenden**,. Zij die zich moeilijk verder van hun woonplaats kunnen verplaatsen of die door de afstand worden ontmoedigd en afzien van het ondernemen van stappen.

Een hervorming die uitgaat van een theoretische reistijd met het openbaar vervoer, zonder rekening te houden met de sociaaleconomische realiteit en de kwetsbaarheid van bepaalde groepen rechtzoekenden, heeft tot gevolg dat hun toegang tot justitie in de praktijk verliezen.

Het verdwijnen van nabijheidsrechtbanken uit steden creëert een leegte die door andere actoren zal worden opgevuld, ten koste van de rechtsstaat.

Hoewel het toe te juichen is dat nabijheidsrechtbanken volgens de plannen zullen worden ondergebracht in gebouwen die beter toegankelijk zijn voor personen met een beperkte mobiliteit of andere specifieke noden, is het een illusie te denken dat dit hun toegang daadwerkelijk zal verbeteren. Toegankelijkheid begint immers niet aan de deuren van het gerechtsgebouw. Een langere reistijd, met name wanneer meerdere overstappen nodig zijn in het openbaar vervoer, kan een veel groter obstakel vormen.

Bovendien verliest men uit het oog dat magistraten zich in het kader van de gerechtelijke beschermingsprocedures ook verplaatsen naar kwetsbare ouderen of zieken.

Door de afstand vergroten tussen de magistraat, zijn griffie en de rechtzoekenden zullen er onvermijdelijk minder plaatsbezoeken plaatsvinden en zullen de verplaatsingstijden toenemen. Daardoor zullen de wachtermijnen van dossiers langer worden. Dit brengt bovendien hogere kosten met zich mee, aangezien verplaatsingskosten afhankelijk zijn van de afgelegde afstand.

b. Een verzwakte praktische toegankelijkheid

Centralisatie dreigt ook de praktische **toegankelijkheid** aan te tasten. Ze kan leiden tot een verlies aan pragmatisme en flexibiliteit, onder meer door de invoering van meer geformaliseerde interne procedures en een striktere scheiding tussen frontoffice en backoffice. Die evolutie is minder bevorderlijk voor de uitwisseling van informatie en goede praktijken. Deze veranderingen hebben een directe impact op het onthaal van de rechtzoekende aan het loket en op de efficiëntie van de behandeling tijdens de zitting.

Zij zouden in het bijzonder de slachtoffers van de digitale kloof treffen - een niet te verwaarlozen groep onder de rechtzoekenden die zich tot de vredegerichten wenden. Voor hen vormt de aanwezigheid van een werkelijk toegankelijk, en niet slechts sporadisch geopend, loket een essentiële toegang tot justitie.

Hetzelfde geldt voor de **laagdrempelige toegang** tot de griffie. Het vertrouwen in het lokale loket blijft groot. De overstap naar een grotere, meer onpersoonlijke structuur, met meerdere stappen alvorens men het specifieke loket van de vredegerichten of politierechtbanken bereikt, kan een aanzienlijke drempel vormen. Dat geldt in het bijzonder voor rechtzoekenden die moeite hebben om hun vragen te formuleren of hun situatie helder uiteen te zetten.

c. Een verlenging van de doorlooptijden

Wat de tijdige toegankelijkheid betreft, maakt het KVVP zich — naast de eerder geuite bezorgdheden over de termijn voor het plannen van zittingen en verplaatsingen — zorgen over het risico op langere behandelingstermijnen.

De rationalisering van de griffies, met een vermindering van het personeel terwijl er geen concrete instrumenten voor procesoptimalisatie beschikbaar zijn, vormt een bijkomend risico. Het samenvoegen van meerdere onderbezette teams leidt niet automatisch tot een efficiënt geheel. Tekorten samenbrengen creëert geen synergie: het resulteert in een grotere structuur die even kwetsbaar blijft en met dezelfde capaciteitsproblemen kampt.

Met andere woorden, zonder daadwerkelijke versterking van de middelen en zonder een doeltreffende modernisering van werkmiddelen, dreigt centralisatie te leiden tot een grotere maar nog steeds onderbemande organisatie. Die zal niet in staat zijn de werklast binnen redelijke termijnen te verwerken. Het gevolg is onvermijdelijk: langere behandelingstermijnen, ten nadele van de rechtzoekende.

4. Vandaag hervormen op basis van onzekere toekomstige projecten

De impact van de voorgestelde hervorming is onmiddellijk, en de verplaatsing van een gerechtelijke locatie zal in de praktijk vrijwel onomkeerbaar zijn. De voorgestelde pistes om deze impact te verzachten blijven echter uiterst hypothetisch, en hun financiering is hoogst onzeker.

a. De organisatie van zittingen "sous l'arbre": een theoretische maatregel

Om het verdwijnen van zetels binnen de kantons van de Vredegerechten en de zittingsplaatsen van de politierechtbanken op te vangen, wordt overwogen om zittingen op externe locaties - "sous l'arbre"- te organiseren in lokalen door de gemeenten kosteloos ter beschikking zouden worden gesteld.

Het KVVP heeft ernstige twijfels over de praktische haalbaarheid van deze piste. Deze maatregel, die al was bij de vorige hervorming van de gerechtelijke kantons, kon slechts worden toegepast in de bijzondere situatie van het vredegerecht van het tweede kanton Eupen-Sankt Vith. De zetel bevindt zich in Eupen, terwijl alle zittingen plaatsvinden in Sankt Vith.

Andere pogingen om dergelijke zittingen te organiseren zijn mislukt. Dat was onder meer te wijten aan technische obstakels, zoals het ontbreken van een beveiligde IT-omgeving, en aan praktische moeilijkheden, zoals het vervoer van dossiers en veiligheidsproblemen.

De voorgestelde oplossing blijft dan ook louter theoretisch.

Zij dreigt bovendien te leiden tot een ongelijke behandeling van rechtzoekenden, afhankelijk van de financiële of infrastructurele mogelijkheden van hun gemeente.

b. De "justitiepunten": een sterk beperkte toegankelijkheid

Om de toegankelijkheid voor rechtzoekenden enigszins te waarborgen, wordt overwogen "justitiepunten" op te richten waar de griffie via gedecentraliseerde permanenties bepaalde handelingen zou kunnen verrichten.

Het KVVP stelt vast dat hiermee een belangrijke realiteit wordt erkend: nabijheid beperkt zich niet tot de zittingen, maar hangt ook samen met toegankelijkheid van de griffie.

Deze piste blijft echter eveneens grotendeels theoretisch. Zij veronderstelt opnieuw dat gemeenten kosteloos lokalen ter beschikking stellen.

Bovendien doen zich dezelfde technische en praktische obstakels voor.

c. De rationalisering van het werk van de griffie: een onzeker vooruitzicht

De "griffier van de toekomst" zou efficiënter en beter uitgerust zijn, onder meer dankzij de automatisering van bepaalde taken.

Op dit moment bestaan er echter geen concrete projecten. Eris ook geen agenda vastgelegd en de financiering is nog minder zeker.

Zelfs als alle middelen zouden worden ontwikkeld, zouden zij in de eerste plaats de lokale griffies ontlasten. Daarvoor is centralisatie niet nodig.

Het idee dat het samenvoegen van personeel schaafoordelen oplevert, is dan ook misleidend.. Zonder concrete hulpmiddelen om de taken van de griffie efficiënter uit te voeren, blijft de niet-reduceerbare werktijd te groot om echte schaafoordelen te realiseren.

Zoals reeds aangegeven: een personeelstekort wordt niet opgelost door twee diensten samen te voegen die met hetzelfde probleem kampen.

d. De beschikbaarheid van gebouwen: een groot obstakel

Het KVVP heeft ernstige twijfels over de beschikbaarheid van gebouwen die geschikt zijn om gecentraliseerde zetels te huisvesten. Zij moeten voldoen aan de elementaire veiligheids- en hygiënenormen, degelijke arbeidsomstandigheden bieden en die voldoende ruimte hebben om personeel samen te brengen.

Daarnaast maakt het KVVP zich zorgen over het aantal beschikbare zittingszalen.

Voor de Vrederechten moet elke magistraat moet zijn zittingen flexibel kunnen organiseren. Ook buitengewone zittingen en raadkamers moeten vlot kunnen worden ingepland, rekening houdend met de specifieke werking van elk vrederecht.

Het KVVP dringt aan op het behoud van de troeven van de nabijheidsjustitie. Deze nabijheid is een essentiële hefboom voor een doeltreffende en volledig toegankelijke justitie.

29 juni 2026

Voor de vzw KVVP :

Vincent Delforge

Voorzitter